

ФУНКЦІЇ І РОЛІ АНДРАГОГА В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ ТА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Баніт О. В.

В умовах динамічних змін у галузі науки й техніки, розвитку культурно-історичних, суспільно-політичних і соціально-економічних процесів актуальною постає проблема забезпечення вільного доступу до знань різним категоріям населення. Її розв'язання уможлиблюється за умови докорінної зміни теорії й практики освіти дорослих. Нині вже сформувалися нові принципи й технологічні прийоми навчання дорослих, динамічно розвивається нова наука про освіту і навчання дорослих – андрагогіка. З огляду на це освіта дорослих потребує не лише методологічного й концептуального забезпечення, але й і спеціально підготовлених викладацьких кадрів, які на високому рівні здатні задовольнити потребу дорослих у знаннях [1]. Таких фахівців можемо сміливо називати нині андрагогами, оскільки ця професія з 2019 року внесена в Український класифікатор професій. Аналіз наукових джерел дає можливість констатувати, що андрагоги – це фахівці високої кваліфікації, які володіють комплексом спеціалізованих андрагогічних знань, умінь і навичок, що забезпечують освітню діяльність з дорослим населенням з урахуванням специфіки їх освітніх потреб і вікових особливостей. Їхня діяльність пов'язана з певними ролями й відповідними функціями, які вони виконують на кожному з етапів процесу навчання. Насамперед зазначимо, що однією з ключових ролей андрагога є роль викладача. Андрагогами можна називати всіх викладачів, які працюють в освітніх установах, де безпосередньо навчаються дорослі: інститутах підвищення кваліфікації, вечірніх школах, різного роду курсах тощо. У цьому випадку функції андрагога полягають у здійсненні комплексу організованих освітніх процесів для навчання дорослих і розвитку їхніх професійних компетентностей. Зрозуміло, що ці функції мають свої особливості й відмінності від діяльності викладача-педагога, який працює з шкільною чи студентською аудиторією.

До андрагогів також відносять представників низки інших сфер діяльності, здатних впливати на освіту дорослої людини. Зокрема, очевидно є приналежність до когорти андрагогів соціальних працівників. Окрім надання допомоги тим категоріям дорослих, які потребують соціального захисту, в діяльності цих фахівців прослідковуються андрагогічні аспекти, пов'язані з просвітницькою та адаптаційною функціями. Згідно з переліком послуг, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417, соціальні працівники надають психологічні послуги (консультації з питань психічного здоров'я та поліпшення відносин з оточуючим соціальним середовищем, психологічної корекції, методичних порад), соціально-педагогічні послуги (виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб громадян, яких обслуговує територіальний центр, організація їхнього дозвілля), інформаційні послуги (надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги), розповсюдження просвітницьких і культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги), поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг)

[4].

Варто акцентувати увагу на досить поширеному в сучасному суспільстві загалом і у сфері соціального захисту дорослого населення зокрема явище волонтерства. Як приклад можна привести волонтерів, які беруть участь у роботі з дорослими, що потребують соціального захисту та інтеграції в суспільство. З одного боку, волонтерство розглядається як ефективний спосіб вирішення складних проблем окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи держави про суспільне благо. У цьому сенсі воно саме по собі несе андрагогічне навантаження. Волонтерів залучають до реалізації вузькоспеціалізованих програм, а саме: робота з безпритульними, соціально-педагогічна підтримка осіб з особливими потребами, консультування, просвітницька й профілактична діяльність з найгостріших проблем – тютюнової, алкогольної та наркотичної залежності, профілактики ВІЛ/СНІДу тощо [2, с. 16]. З іншого боку – це серйозне дозвілля дає можливість волонтеру реалізувати себе поза роботою, придбати спеціальні знання, стати соціально корисним. Таким чином, до згаданих вище функцій волонтери додають консультаційну й профілактичну.

Андрагогами цілком можна вважати керівників і управлінців різного рівня практично у всіх професійних сферах. У широко розповсюдженій нині в міжнародній практиці концепції організацій, що навчаються, саме керівництву відводиться ключова роль у стимулюванні навчання колективу. Керівник може виступати як андрагог стосовно окремих співробітників, груп працівників, колективу організації в цілому [3, с. 169]. З огляду на це розглянемо кілька прикладів того, як андрагогічні функції тісно переплітаються з ролями й посадовими обов'язками різного рівня управлінців.

Керівник організації, що навчається, виступаючи в ролі андрагога-стратега, визначає стратегічні напрями навчання персоналу, сприяючи створенню у своїй організації інформаційно-освітнього середовища. Він всіляко стимулює прояви освітніх потреб і мотивів у своїх співробітників, визначаючи при цьому доцільність формування суб'єктів навчання різного масштабу (навчання всього колективу для підтримки конкурентоспроможності; додаткову освіту і перепідготовку творчих груп, які забезпечують інноваційний розвиток; індивідуальне підвищення кваліфікації, орієнтоване на кар'єрне просування, розвиток лідерства, підтримку талантів тощо) [5].

Керівникові доводиться виступати в ролі андрагога-конфліктолога, проводячи індивідуальну й групову роботу з кадрами щодо запобігання, зняття конфліктів, налагодження ділової комунікації. Для цього йому необхідні спеціальні соціально-психологічні знання й уміння. Він також виконує виховну функцію стосовно молодих співробітників, резерву керівних кадрів, підтримки й розвитку талантів. Крім того, на керівникові лежить відповідальність передусім за підтримку корпоративного духу організації, який втілюється в традиціях, системі організації праці й дозвілля, атмосфері міжособистісного спілкування.

Велике значення в плані андрагогічного впливу на співробітників має професійний імідж керівника. З його допомогою пред'являються і транслюються еталонні моделі професійної поведінки та спілкування, специфіка культури організації. Стиль поведінки керівника здатний

ненав'язливо продемонструвати оточуючим, які риси він хотів би бачити у своїх колегах (пунктуальність, порядність, творчість тощо). Таким чином, імідж може виконувати найважливіші андрагогічні функції професійного виховання і стимулювання. Ще одним напрямом діяльності керівника є контролююча та експертна позиція в організації. Він оцінює якість кадрів і результати діяльності свого колективу, вирішує питання делегування відповідальності тим чи іншим співробітникам, переміщення, стимулювання, заохочення. Таким чином, перелічені вище ролі керівника пов'язані з виховною, експертною, контролюючою функціями [5].

Окремою ланкою андрагогічної діяльності є неформальна освіта. У цій сфері андрагог може приймати на себе роль наставника, коуча, консультанта, радника, ментора, тьютора, тренера, інструктора. Потенціал співвіднесення діяльності цих фахівців з їхніми андрагогічними функціями криється в усвідомленому включенні в навчання дорослих людей, з якими вони професійно пов'язані; у визначенні кола інформації, необхідної для надання допомоги своїм підопічним в діагностиці індивідуальних можливостей; в поліпшенні їхнього соціального самопочуття. Для цього андрагог повинен бути носієм нормативного еталонного комплексу знань, умінь, навичок в локальній освітній галузі, володіти значним досвідом в тій чи іншій сфері життєдіяльності, займати значно вищий щабель в ієрархії, ніж його дорослий підопічний.

Андрагог не просто передає знання чи інформацію. Залишаючись на рівні з учасниками, він організовує й координує процес навчання, сприяючи створенню атмосфери співпраці, при необхідності – радить і підшукує експертів за певною проблематикою. Таким чином, своєрідність діяльності андрагога полягає в тому, що він супроводжує дорослого в процесі його навчання, освіти, самоосвіти і саморозвитку.

Підсумовуючи, можемо виокремити такі основні групи функцій, що виконують андрагоги згідно з їхніми ролями в соціумі:

- викладацька, просвітницька, компесанторна (навчальний персонал, методисти, інструктори, тренери, науковці різного профілю, які здійснюють теоретичні розробки проблем розвитку освіти дорослих та ін.);
- адаптаційна, профілактична (соціальні працівники, волонтери, наставники, ментори, тьютори та ін.);
- дорадча, консультаційна (коучі, ментори, тьютори, радники, консультанти, наставники, волонтери та ін.);
- керівна, контролююча, експертна, виховна (управлінці різного рівня, організатори навчального процесу, працівники державних служб та ін.).

Література

1. Лук'янова Л. Андрагог – соціальний посередник в інформаційно-освітніх процесах дорослої людини. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/7735/1/Андрагог%20-%20соціальний%20посередник.pdf>
2. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник. Авт. кол.: З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л.Лях та ін. Київ: Версо-04, 2012. 288 с..

3. Основы андрагогики: под ред.. И.А. Колесниковой. Москва: АСАДЕМА. 2007 Часть V. Профессия андрагог. с.167-.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417 «Перелік соціальних послуг, умови та порядок їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243237379>

5. Рабочая книга андрагога. Авт. кол.: Бродянская Л.В., Вершловский С.Г., Королева Е.Г., Лебедева С.С.; под ред. Вершловского С.Г. Санкт-Петербург: [б. и.], 1998. 198 с.